

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเส้นทางเรียนรู้ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนคร เชียงราย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา บริบททางประวัติศาสตร์ สังคมและ วัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนครเชียงราย ตลอดจนคุณค่าของแหล่งมรดกวัฒนธรรมทาง ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และนำเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเส้นทาง การเรียนรู้ในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

วิธีการศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษาด้วยวิธีการเก็บข้อมูลภาคเอกสารและภาคสนาม เพื่อการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแหล่งมรดก วัฒนธรรมที่มีคุณค่า ในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย ด้วยวิธีการสำรวจทางกายภาพ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย ซึ่ง ประกอบด้วย นักวิชาการ พระภิกษุสงฆ์ ผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่นและหัวหน้าหน่วยงานในองค์กร ของภาครัฐ ที่มีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมศิลปวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย และนำมาคัดเลือกแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ในเขต เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย ด้วยการประเมินคุณค่าและวัดคุณค่าทางวัฒนธรรม สามารถ คัดเลือกมรดกวัฒนธรรม ที่มีความโดดเด่น ออกมาได้ 26 แห่ง

และนำแหล่งมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นมาทำการศึกษาและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้ได้รายละเอียดของแหล่งมรดกวัฒนธรรม ที่จะเป็นประโยชน์ในการนำไปจัดการเส้นทาง การเรียนรู้ในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย จากนั้นทำการศึกษาเพื่อการจัดการเส้นทาง การเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ บรรลุเป้าหมาย เพื่อการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์และ ศิลปวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ผลการศึกษารูปได้ว่า

1. รูปแบบของเส้นทางเรียนรู้ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย ได้จัดเป็นเส้นทาง 2 เส้นทางการเรียนรู้ ที่สามารถ เรียนรู้ได้ภายใน 1 วัน โดยสามารถเลือกเส้นทางตามความสนใจในการศึกษา โดยมีรูปแบบของเส้นทางเรียนรู้ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงราย คือ

1.1) เส้นทางการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเชียงราย

เส้นทางการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเชียงราย โดยใช้จุดเริ่มต้นเส้นทาง การเรียนรู้ เริ่มจากคอยจอมทอง เป็นจุดเริ่มต้น พญามังรายได้สร้างเมืองเชียงราย บริเวณคอยจอมทอง มีการสร้างปราสาทโอบเอาคอยจอมทองไว้ในท่ามกลางเมือง บนคอยจอมทองแห่งนี้มีวัดพระธาตุคอยจอมทอง สถานที่ต่อมาคือ วัดคอยง่าเมือง เป็นที่ตั้งของสถูป(กู๋)พญามังราย หลังจากที่พระองค์สิ้นพระชนม์ ณ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ.1860 พญาไชยสงคราม ได้อัญเชิญพระอัฐิของพญามังรายมาประดิษฐาน ณ คอยง่าเมืองแห่งนี้ สถานที่ต่อมา วัดพระสิงห์ เป็นวัดโบราณดั้งเดิมสร้างในสมัยพระเจ้ามหาพรหม ได้มาครองเมืองเชียงราย ระหว่างปี พ.ศ. 1888-1934 สันนิษฐานว่าวัดนี้สร้างในปี พ.ศ. 1928 ภายในวัดพบ พระสิงห์อันเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง ซึ่งสร้างในปี พ.ศ. 1934 โดยพระเจ้ามหาพรหมครองเมืองเชียงราย สถานที่ต่อมา ถัดจากวัดแก้วเส้นทางเดียวกันพบ วัดพระแก้ววัดคู่บ้านคู่เมืองเชียงราย วัดที่พบพระแก้วแก้วมรกต ที่มีตำนานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในช่วงสมัย พ.ศ. 1934 – 1979 สมัยพระเจ้าพรหม ได้ซ่อนพระแก้วมรกตไว้ในโพรงที่คอรระฆังขององค์เจดีย์ ตั้งแต่ พ.ศ. 1977 ในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกนกษัตริย์เชียงใหม่ เกิดเหตุการณ์พระเจดีย์ได้ถูกฟ้าผ่าลง พบพระพุทธรูปปั้นองค์หนึ่ง ต่อมาปูนที่พอกไว้กระเทาะออกปรากฏเป็นพระแก้วมรกตที่มีความงดงามปัจจุบันประดิษฐาน วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แหล่งมรดกวัฒนธรรม ต่อมา วัดศรีบุญเรืองวัดเก่าแก่อีกวัดหนึ่ง สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 1982 ต่อมาเป็นวัดร้าง วัดเชียงมั่นซึ่งอยู่ในเขตคุ้มหลวง ได้ถูกย้ายมาอยู่แทน ภายในวัด มี ป้ายธรรมโบราณ เขียนเกี่ยวกับเรื่องราว การสร้างเมืองเชียงราย สถานที่ต่อมา คือ วัดมุงเมือง วัดที่มีความเชื่อว่าเป็นวัดที่มุงคลุมเมืองเชียงรายไว้ เรียกว่ามุงเมือง เปรียบเสมือนหลังคาเมืองเชียงราย สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2383 สร้างก่อนสมัยฟื้นฟูเมืองเชียงราย ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2484-2488 เครื่องบินของฝ่ายสัมพันธมิตรทิ้งระเบิดเมืองเชียงราย วัดมุงเมืองไม่ได้รับความเสียหายได้เลย เนื่องมาจากความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าสองสีภายในวิหาร

เป็นพระพุทธรูปโบราณ อยู่คู่วัดตั้งแต่สมัยโบราณ สถานที่ต่อมาในการศึกษาข้อมูลการฟื้นฟูเมือง เชียงราย คือ วัดกลางเวียง เป็นวัดที่ตั้งอยู่ใจกลางเวียงเชียงราย เป็นที่ตั้งของสะดือเวียงเชียงราย ก่อตั้งในช่วงยุคสถาปนาฟื้นฟูเมืองเชียงรายของเจ้าธรรมลังกาในปี พ.ศ. 2386 จากเส้นถนนหลัก เดียวกัน พบวัดเจ็ดยอด วัดสำคัญสำหรับชาวเมืองเชียงราย ตั้งแต่อดีต เกือบ 200 ปี จากหลักฐาน ประวัติศาสตร์ บันทึกโดยพระราชปัญญาโมลี ระบุว่าวัดนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2386 ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นสถานที่ต่อมา คือ วัดมิ่งเมือง หรือวัดข้างมูบสร้างเมื่อ พ.ศ. 2420 ได้รับการบูรณะโดยกลุ่มชาวไทยใหญ่ที่ถูกกวาดต้อน มาจากยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมืองในสมัยเจ้าธรรมลังกา พบแหล่งมรดกที่สำคัญภายในวัด เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เช่น พระธาตุมิ่งเมือง บ่อน้ำข้างมูบ วิหารแบบไทใหญ่สถานที่ต่อมา คือ วัดศรีเกิด สร้างขึ้น พ.ศ. 2441 เป็นวัดที่ตั้งอยู่บริเวณในกำแพงเมือง ด้านทิศตะวันออก ของตัวเมือง เชียงราย เหมือนจะมีนัยยะสำคัญ บ่งบอกให้รู้ว่าวัดนี้เป็นวัดที่เป็นมิ่งมงคล ของเมืองเชียงราย สถานที่เรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเชียงราย ต่อมา เรียนรู้เรื่องราวการสร้างประตูเมืองเชียงราย จุดที่เป็นตำแหน่งการสร้างประตูเมืองทั้ง 12 ประตู สร้างและบูรณะในสมัยเจ้าหลวงธรรมลังกา และ สร้างเสร็จในสมัยเจ้าหลวงอุ่นเรือน พ.ศ. 2416 ต่อมาประตูนี้ได้ถูกรื้อลง ใน พ.ศ. 2460 ซึ่ง ประกอบด้วย ประตูท่าแขก บริเวณทางขึ้นโรงเรียนมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ประตูสี่แยกสถานี ตำรวจภูธรเมืองเชียงราย ประตูท่าทราย สี่แยกบ้านพักพนักงานยาสูบ ประตูศรี สี่แยกคริสตจักรที่ 1 เวียงเชียงราย ประตูป่าแดง สามแยกหน้าโรงเรียนสามัคคีวิทยาคม ประตูล่อ บนคอยทอง ติดกับ สนามกอล์ฟแม่กก ประตูห้วย หอนาฬิกาใหม่ปัจจุบัน ประตูเชียงใหม่ บริเวณสะพานประตู เชียงใหม่ ประตูสี่แยกเชียงรายคอนโดเทล ประตูท่อ บริเวณ ด้านหลังอนุสาวรีย์พญามังราย ประตู นางเส็ง ติดถนนหลวงหมายเลข 1 ประตูเจ้าชาย บริเวณหน้าโรงเรียนเทศบาล 1 ศรีเกิด

ต่อมาเข้าสู่สมัยเทศบาลและรวมเข้ากับสยามเกิดระบบราชการ มีอาคารแบบ ตะวันตกผสมกับล้านนา คือ ศาลากลาง(หลังเก่า)จังหวัดเชียงราย เปิดทำการเมื่อ พ.ศ. 2443 ในสมัย พระพลอาษาเป็นข้าหลวงเมืองเชียงราย ดำเนินการออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง โดยนายแพทย์ วิลเลียมเอ.บริกส์ สถานที่ต่อมา คือ โรงพยาบาลโอเวอร์บรู๊คเชียงราย สร้างในปี พ.ศ. 2451 โรงพยาบาลฝรั่งแห่งแรก ในเมืองเชียงราย ควบคุมการก่อสร้าง โดยนายแพทย์ วิลเลียม เอ.บริกส์ สถานที่ต่อมา คือ โบสถ์คริสตจักรที่ 1 เวียงเชียงราย สร้าง ปีพ.ศ. 2455 เสร็จสิ้นปีพ.ศ. 2457

ควบคุมการก่อสร้าง โดยนายแพทย์ วิลเลียมเอ.บริกส์ เป็นอาคารถ่ายทอดเรื่องราวการเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในเมืองเชียงรายสถานที่ต่อมา อาคารศรีวิทยา หรือ อาคารแบคแทลล์ โรงเรียนเชียงรายวิทยาคม สร้าง ปี พ.ศ. 2470 เป็นอาคารเก่าแก่ ในการจัดการเรียนการสอนให้กับเมืองเชียงราย มีการสอนภาษาอังกฤษและภาษาเมืองจากชาวต่างชาติ

1.2) เส้นทางการเรียนรู้ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของเมืองเชียงราย

เส้นทางการเรียนรู้ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของเมืองเชียงราย เริ่มต้นจาก ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ คือ คอยจอมทอง พบ พระธาตุคอยจอมทอง ซึ่งรูปแบบพระธาตุคอยจอมทองมีลักษณะเป็นเจดีย์ล้านนาแบบพุกาม องค์ประกอบของเจดีย์ส่วนฐาน มีลักษณะเป็นฐานปัทม์หกเหลี่ยมยกสูง องค์เจดีย์มีลักษณะเป็นชั้นบัวถลารับองค์ระฆัง ส่วนยอดประกอบด้วยบัลลังก์ปล้องไฉน ปลียอด และมีนัตรออยู่บนชั้นบนสุด องค์เจดีย์หุ้มด้วยทองจังโกฏี ต่อมา วัดพระสิงห์ พบพระวิหารมีความเก่าแก่ มีความสวยงามในด้านศิลปะล้านนา สร้างด้วยไม้ทั้งหลังตามแบบสถาปัตยกรรมล้านนา และ พระพุทธรูปปางมารวิชัยศิลปะล้านนาหล่อด้วยสำริดลงรักปิดทอง สถานที่ต่อมา วัดพระแก้ว ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่เด่นชัด พระวิหาร รูปแบบทรงเชียงแสน มีลักษณะฐานเดี่ยว เชิงหลังคาลาดต่ำ และเป็นแบบแม่ไก่กอก ไข่ประดับตกแต่งแบบล้านนาด้วยเครื่องไม้แกะสลักลงรักปิดทอง ภายในพระวิหารพบ พระเจ้าล้านทอง พระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย สถานที่ต่อมา คือ วัดกลางเวียง ซึ่งมีความงดงามทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม สามารถเรียนรู้ได้จากเสาศระคือเมืองเชียงราย ประดิษฐานอยู่ในมณฑปทรงล้านนา เสาศระคือทรงพีกทองยอดแหลม บริเวณที่ตั้งเสาศระหลักเมืองเดิม ภายนอกมีรูปปั้นท้าวจตุโลกบาล ทำหน้าที่พิทักษ์เสาศระคือเวียงตามคติความเชื่อของชาวล้านนาต่อมา ศึกษารูปแบบเจดีย์แบบวัดเจ็ดยอด มีลักษณะ องค์เจดีย์เดี่ยว แต่มียอดเจดีย์ 7 ยอดมีลักษณะคล้ายกับเจดีย์วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่ สถานที่ต่อมา คือ วัดมิ่งเมือง เป็นวัดที่มีศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ที่มีการผสมผสานตามกาลเวลา ภายในวัด พบพระวิหารเป็นวิหารไทใหญ่ประยุกต์ผสมผสานกับรูปแบบของวิหารล้านนา ภายในตกแต่งด้วยลวดลายแกะสลักลงรักปิดทอง ประกอบกับการกรุฝ้าเพดานแบบไตรภูมิและบราลีเป็นรูปหงส์จำนวน 34 ตัว พระเจดีย์ศิลปะล้านนาประดับตกแต่งด้วยนัตริศิลป์แบบแบบพม่ามีเอกลักษณ์ ประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญ คือ หลวงพ่อพระศรีมิ่งเมือง ที่มีพุทธลักษณะที่งดงามตามพุทธศิลป์แบบเชียงแสนสิงห์ 1

สถานที่ต่อมา เป็นกลุ่มสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องในสมัยเทศบาลและรวมเข้ากับสยาม ในช่วงเวลานั้นมีอาคารตะวันตกเข้ามาปรากฏตามสถานที่ราชการที่สำคัญ ได้แก่ ศาลากลาง (หลังเก่า) จังหวัดเชียงราย นับเป็นสถาปัตยกรรมชิ้นหนึ่งที่มีโครงสร้างก่ออิฐถือปูน สร้างแบบยุโรปที่เรียกว่าศิลปะแบบโคโลเนียลซึ่งมีจุดเด่นตรงทางด้านหน้าอาคาร ที่ก่ออิฐเป็นรูปโค้ง สถานที่ต่อมา คือ อาคารอำนวยการ โรงพยาบาล โอเวอร์บรุคเชียงราย เอกถัณฑ์ทางสถาปัตยกรรม ที่ออกแบบเพื่อใช้ประโยชน์ในการรักษาผู้ป่วยแบบฝรั่ง เป็นอาคารแบบยุโรปศิลปะโคโลเนียล อาคารรูปตัววี มีช่องทางเดินเชื่อมต่อกัน มีระฆังบนหลังคาสำหรับตีบอกเวลา สถานที่ต่อมา คือ โบสถ์คริสต์จักรที่ 1 เวียงเชียงราย ซึ่งอาคารแห่งนี้ได้รางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น พ.ศ. 2537 การสร้างโบสถ์แห่งนี้ได้รับอิทธิพลอาคารแบบตะวันตก เอกถัณฑ์ตรงด้านหน้ามีหอคอย โถงสี่เหลี่ยมสำหรับแขวนระฆังที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมของโบสถ์และไม้กางเขนสีแดงบนพื้นสีขาว สถานที่ต่อมา คือ อาคารศรีวิทยา โรงเรียนเชียงรายวิทยาคม หรือ อาคาร แบคเวลด์ อาคารเรียนแบบตะวันตกผสมแบบล้านนาในยุคหนึ่ง โดยมีเอกถัณฑ์ ระหว่างหัวเสาประดับปูนปั้นกาบสิ่งทุกเสา หลังคาด้านหน้าทรงปั้นหยา มุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอนคู่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตึกสถาปัตยกรรมตะวันตก

6.2 การอภิปรายผล

การศึกษาเรื่องการจัดการเส้นทางเรียนรู้ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย นั้น พบว่ามรดกวัฒนธรรมมีคุณค่าและมีความหลากหลายเป็นจำนวนมาก

แสดงให้เห็นถึงความเจริญ มั่งคั่งทางด้านวัฒนธรรมที่มีการสะสม และสืบทอดมาจากอดีต จากรุ่นสู่รุ่น จากการสร้างเวียงเชียงรายสมัยพญามังราย มีการสร้างศาสนสถาน โบราณสถาน ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ให้คนรักบ้านเมือง จากการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา มรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่าทางประวัติศาสตร์ ยังคงมีชีวิต มีการเห็นคุณค่าความสำคัญ มีการบูรณะ ซ่อมแซม จากการฟื้นฟูเมืองเชียงรายขึ้น พบว่าผู้คนในเมือง ซึ่งมีการย้ายที่อาศัยในอดีต มาตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่ในเมืองเชียงราย ได้มีการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ จากบรรพชนของตน และเมื่อได้อพยพมายังถิ่นฐานใหม่ประกอบกับการเวลาที่เลยมานาน จึงได้มีการ

ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใหม่ โดยไม่ละทิ้งความเป็นมาของรากเหง้าของตน และสภาพแวดล้อมทางการเมือง สังคม ได้เปลี่ยนแปลงตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อเปลี่ยนแปลงไป แต่ผู้คนในเมืองได้ผสมผสานเหตุเหล่านี้จนกระทั่งเกิดเป็นลักษณะเฉพาะทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งสามารถจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมได้สำหรับผู้ที่สนใจต่อไป

6.3 ข้อเสนอแนะ

จากการจัดการเส้นทางเรียนรู้ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ในเขตเทศบาล นครเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาในโอกาสต่อไป ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1.1) หน่วยงานในเขตเทศบาลนครเชียงราย และ ชุมชนควรมีการรวมกลุ่มกันในการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นรูปธรรม เพื่อเป้าหมายในการจัดการเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ได้ตามวาระต่าง ๆ

1.2) หน่วยงานภาครัฐควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมแหล่งมรดกวัฒนธรรมต่าง ๆ ในพื้นที่รับผิดชอบให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสม

1.3) ควรมีการส่งเสริมให้แหล่งมรดกวัฒนธรรมได้จัดทำสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่นพับแนะนำแหล่งเรียนรู้ ป้าย สื่อวีดิทัศน์ ฯลฯ และมีการรวบรวมเอกสาร ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสามารถให้ความรู้และรายละเอียดต่อผู้สนใจที่เข้ามาเรียนรู้ในแหล่งมรดกวัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ในเขตเทศบาล จังหวัดเชียงราย ต่อไป

1.4) ควรมีการสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม เช่น กลุ่มเครือข่ายบัณฑิตยสถานในจังหวัดเชียงราย กลุ่มเครือข่ายนักเรียนนักศึกษา กลุ่มเครือข่ายคนรักเชียงราย เพื่อจัดกิจกรรมในการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมเชียงรายต่อไป

2) ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

การจัดทำเส้นทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรมีการสำรวจและศึกษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เพื่อสร้างฐานข้อมูลวัฒนธรรมของแต่ละ

ท้องถิ่น เพื่อกำหนดเป็นเส้นทางใหม่เพื่อให้ผู้ที่สนใจเรื่องราวทางวัฒนธรรมได้เรียนรู้แหล่งมรดกวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

การศึกษาและสำรวจแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในแหล่งชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกัน หลายพื้นที่ โดยเฉพาะการจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้มีเฉพาะเส้นทางอย่างเดียว อาจมีรูปแบบการศึกษาแบบอื่นที่สามารถบูรณาการได้ มีการจัดการแหล่งเรียนรู้ไปพร้อมกัน เพื่อเกิดการพัฒนาและส่งเสริมไปในทิศทางเดียวกัน รวมไปถึงการขยายพื้นที่การศึกษาและสำรวจ เพราะปัจจุบันความต้องการของผู้ที่ศึกษาเน้นมีความหลากหลายมากขึ้น การสร้างความสนใจของเส้นทางแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม นอกเหนือไปจาก การนำเสนอด้านเอกสารแล้ว ยังต้องนำเสนอทางด้านวีดิทัศน์เพื่อเกิดความสนใจมากยิ่งขึ้น การศึกษาการมีส่วนร่วมของ ชุมชน หน่วยงานต่างๆ ในการสร้างความตระหนัก เพื่อนำเสนอเส้นทางการเรียนรู้ร่วมกัน ผลักดันให้เกิดการจัดการที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่น สามารถเชื่อมโยงกับประเทศในประเทศอาเซียนต่อไปในอนาคต